

Motto:
Studiul dreptului civil este, în esență,
studiul elementelor raportului juridic civil
(Gheorghe Beleiu)

CUVÂNT-ÎNAINTE

Instituția prescripției are o vechime pluriseculară, cu origini în dreptul roman, trecând apoi prin dreptul intermediar și ajungând în dreptul contemporan, însă, din păcate, în elementele sau aspectele sale esențiale, a rămas și astăzi o instituție juridică incertă, devenind totodată foarte complexă, iar pe alocuri insondabilă, astfel că este dificilă nu numai analiza ei, ci și interpretarea și aplicarea concretă a regulilor care compun regimul său juridic.

Spre deosebire de prescripție, decăderea nu este o instituție de drept pozitiv universal recunoscută și suficient reglementată în legislațiile civile contemporane, chiar dacă germeii ei sunt aproape la fel de vechi ca cei ai uzucapiunii și prescripției romane.

În toate cele trei situații, conceptualizarea juridică și stabilirea unui regim corespunzător care să fie nu numai coerent, ci și eficace, depind de legiuitor, iar acesta, la rândul său, de starea doctrinei și a jurisprudenței în materie, dar, evident, și de politica legislativă, care variază nu numai de la o epocă la alta, ci și de la un sistem, dacă nu chiar stat, la altul.

Este suficient să exemplificăm cu situația prescripției extinctive, a uzucapiunii și a decăderii în dreptul nostru civil pentru a ilustra nu numai diversitatea de concepție și de regim juridic în aceste materii, dar și viziunile aparent diametral opuse adoptate de-a lungul timpului.

Într-adevăr, în dreptul nostru civil, prescripția, în termenii fostului art. 1837 C. civ. 1864, era un mijloc de a dobândi proprietatea asupra unui bun sau de a se libera de o obligație, în condițiile stabilite de lege. Ea este achizitivă, când conduce la dobândirea unui drept și, respectiv, extinctivă sau liberatorie, când permite exonerarea („liberarea”) debitorului de îndeplinirea unei obligații prealabile.

Dimpotrivă, într-o altă concepție (și un registru legal diferit), în sistemul Decretului nr. 167/1958 privitor la prescripția extinctivă, dreptul la acțiune având un obiect patrimonial, iar nu dreptul subiectiv însuși, se stinge prin prescripție dacă nu a fost exercitat în termenul stabilit de lege (art. 1 alin. 1).

In fine, Noul Cod civil (2009), reglementând separat cele două prescripții, prevede, în ceea ce privește prescripția extinctivă, că aceasta stinge dreptul material la acțiune,

înțeles ca dreptul de a constrânge o persoană, cu ajutorul forței publice, să execute o anumită prestație, să respecte o anumită situație juridică sau să suporte orice altă sancțiune civilă, iar nu dreptul subiectiv propriu-zis [art. 2.500 alin. (2)]. În schimb, în ceea ce privește prescripția achizitivă, denumită, mult mai corect, „uzucapiune”, cel puțin din punctul de vedere al tradiției juridice, cum remarca cu mult timp în urmă și Pothier, aceasta rămâne în Noul Cod civil un mod de dobândire a proprietății (sau a altui drept real principal), dar incidența sa este mai restrânsă, din cauza regimului de carte funciară, în principiu, incompatibil cu o *usucapio contra tabulas* (art. 930).

În premieră absolută, Noul Cod civil reglementează și regimul termenelor de decădere (numite și prefixe, de forcluziune), distincte de termenele de prescripție extinctivă și rezervate, în principiu, unor drepturi subiective al căror exercițiu depinde exclusiv de voința titularului, iar nu de conduita altuia (a debitorului).

Deși instituții autonome, în toate cele trei cazuri, timpul este elementul cheie esențial (dar nu și suficient), servind fie la dobândirea, achiziționarea unui drept, fie la stingerea, la pierderea lui.

Pentru a opera uzucapiunea sau prescripția achizitivă, trebuie ca uzucapantul să fi posedat un bun în mod continuu și neîntrerupt, pașnic, public și sub nume de proprietar. În schimb, pentru a interveni prescripția extinctivă, este necesară simpla inacțiune a titularului dreptului, într-un interval de timp socotit suficient de lung pentru a atrage stingerea dreptului material la acțiune și exonerarea, în acest fel, de răspunderea civilă a subiectului pasiv al raportului obligațional. Tot astfel, pentru a opera decăderea, titularul dreptului subiectiv trebuie să nu săvârșească actul unilateral (sau să exercite acțiunea) în termenul, de regulă, mai scurt, dețipt de lege sau stipulat de părți.

Totuși, nici prescripția, nici decăderea, ca instituții de drept pozitiv, nu sunt la adăpost de critică și sunt departe de a fi acceptate ca absolut necesare ordinii juridice, mai ales unui sistem juridic evoluat, cum sunt sistemele de drept occidentale.

Într-adevăr, în ceea ce privește prescripția (dar discuția este valabilă, desigur, în aceiași termeni, și pentru decădere), este o astfel de instituție realmente utilă și, mai ales, morală? Legiuitorul va răspunde, neîndoindu-se, afirmativ, în timp ce subiectele direct vizate de efectele ei, proprietarii și creditorii, pe de-o parte, posesorii și debitorii, pe de altă parte, vor răspunde, cu siguranță, în mod diferit, din moment ce pentru unii prescripția înseamnă pierderea drepturilor, iar pentru alții câștigarea lor.

În orice caz, din punct de vedere strict politic, fiind chemată să asigure pacea și liniștea socială, prin consolidarea situațiilor juridice incerte sau îndoielnice, instituția prescripției (uzucapiunii) se numără printre mecanismele tehnice cele mai redutabile, astfel că, nu întâmplător, Cassiodorius a desemnat-o «*patrona generis humani*», iar Cicero a considerat-o ca fiind «*finis sollicitudinis et periculi litium*», în timp ce Bigot de Préameneu a afirmat în fața Corpului legislativ că, dintre toate instituțiile de drept privat (civil), prescripția este cea mai necesară ordinii sociale și apărării dreptului de proprietate. Chiar și Iustinianus, care personal, se știe, dezavua o asemenea instituție, deoarece putea să aibă ca efect consacrarea unei veritabile nedreptăți (*impium praesidium*), i-a recunoscut avantajele și a procedat la o reformă profundă a acesteia prin contopirea celor două forme de prescripție achizitivă (*usucapio* și *praescriptio longi*

temporis), de vreme ce ambele aveau același fundament și se întemeiau pe aceleași principii.

Dacă astăzi utilitatea prescripției, sub ambele sale forme, nu este contestată de nimeni, nu același lucru se întâmplă cu obiectul și natura celor două prescripții, cu fundamentul, mecanismul, condițiile și efectele lor juridice, mai ales în ceea ce privește prescripția extinctivă.

Într-adevăr, deși este o instituție de drept pozitiv chemată să răspundă unui interes de ordine publică – necesitatea siguranței și stabilității raporturilor juridice –, reglementarea ei ridică multiple interogații și, în consecință, variate răspunsuri în legătură cu legitimitatea ei juridică, de unde și problema, tranșată deocamdată în sens pozitiv, a compatibilității cu dreptul la un proces echitabil, pe de-o parte, și, respectiv, cu dreptul la respectarea bunurilor, pe de altă parte, recunoscute atât de legea fundamentală, cât și de cărțile europene privind drepturile omului (Convenția de la Roma din 1950; Carta de la Nisa din 2000).

Mai departe! Ce se stinge efectiv prin prescripție? Sau, în alți termeni, care este obiectul prescripției extinctive? Numai acțiunea sau dreptul la acțiune în sens procesual ori dreptul subiectiv civil însuși sau, *in fine*, așa-numitul «drept la acțiune în sens material»? Mai multe răspunsuri au fost formulate acestor întrebări fundamentale, atât în dreptul nostru, cât și în dreptul comparat, pornind de la textele legale în vigoare, iar aceste răspunsuri sau soluții au stat și vor sta încă multă vreme de acum înainte la baza elaborării oricărei teorii asupra prescripției extinctive.

De răspunsul la *ce se stinge prin prescripție?* depinde și natura juridică propriu-zisă a prescripției extinctive.

Rezolvarea naturii juridice a prescripției extinctive nu epuizează însă problematica acesteia, deoarece determinarea câmpului de acțiune, adică sfera drepturilor subiective prescriptibile, nu este nici ea ușoară. Într-adevăr, cazurile în care legea declară că un anumit drept subiectiv este ori nu afectat de sancțiunea pierderii lui, în caz de neexercitare în termenul de drept de lege, nu sunt foarte multe, motiv pentru care, deseori, în practică, se ridică problema determinării prescriptibilității unui anumit drept. În plus, stingerea, prin prescripție, a dreptului la acțiune lasă neatinsă, cel puțin teoretic, chestiunea supraviețuirii excepției, adică a incidenței faimoasei reguli *quæ temporalia sunt ad agendum, perpetua sunt ad excipiendum*, această problemă fiind și astăzi controversată.

In fine, în ceea ce privește mecanismul prescripției extinctive, respectiv condițiile și modul în care operează, acesta se vedește a fi numai în aparență simplu, căci, în realitate, este destul de complicat și dificil, dacă nu aproape imposibil de explicat. Astfel, pentru a determina exact momentul împlinirii prescripției, trebuie cunoscute mai multe elemente: termenul de prescripție aplicabil, punctul de plecare al calculării lui, eventualele cauze de suspendare sau de întrerupere a cursului prescripției, adică împrejurările care opresc sau chiar suprimă acest curs, și, în sfârșit, data la care prescripția trebuie socotită împlinită. Însă, odată împlinit termenul de prescripție, se naște o altă serie de întrebări: prescripția operează de plin drept sau numai la cererea persoanei interesate? Poate fi aplicată din oficiu sau numai invocată de către beneficiarul prescripției câștigate? Renunțarea la prescripție este sau nu posibilă și, în caz afirmativ,

care sunt efectele acesteia? Prescripția stinge în întregime, fără rest, dreptul subiectiv ori lasă să subziste o obligație naturală sau morală în sarcina celui care a profitat de beneficiul prescripției împlinite?

Întrebări similare se pun și în privința decăderii, *i.e.* a așa-numitelor termene prefixe (de forcluziune), mai ales acolo unde nu există o reglementare distinctă și omogenă a acestor termene. Dar și acolo unde există, cum se întâmplă în Noul Cod civil, în condițiile unei reglementări incomplete sau ambigue, rămâne problema fundamentală a delimitării termenelor de prescripție față de cele de decădere, deoarece regimul juridic aplicabil este, se știe, mai sever în cazul acestor din urmă termene.

În ceea ce ne privește, în mai multe rânduri ne-am ocupat de aceste probleme, fie cu titlu general, fie cu titlu particular, motiv pentru care, în prezentul volum, ne-am propus să reunim un număr de 10 studii dedicate unor aspecte diverse, pe alocuri convergente, alteori divergente, ale instituției prescripției (extinctive și achizitive), dar și ale decăderii, cu speranța că lectura lor va putea oferi cititorului o imagine mai bună, precum și răspunsuri mai solide și mai bine argumentate unora dintre problemele majore pe care le ridică prescripția extintivă, uzucapiunea și, mai nou, decăderea.

Studiile reunite în acest volum au fost grupate tematic în 3 capitole:

- Capitolul I. *Noțiuni și categorii fundamentale;*
- Capitolul II. *Probleme speciale privind prescripția extintivă;*
- Capitolul III. *Uzucapiunea de la Vechiul Cod la Noul Cod civil.*

Scrise într-un interval larg de timp, care se întinde de la 1996 până la 2026, studiile din acest volum întregesc sau, după caz, explicitează lucrările noastre mai ample în materia prescripției extinctive, teza de doctorat „Prescripția extintivă” din 2003 și „Tratatul de prescripție extintivă” din 2010, ambele lucrări cu caracter pluri- și interdisciplinar.

Dintre cele 10 studii selectate, cel dedicat conceptului de prescripție extintivă este inedit, fiind special scris pentru acest volum.

În vederea republicării, toate studiile alese au fost revăzute din punct de vedere formal, fiind corectate erorile și inadvertențele și, *in fine*, uniformizate, totodată, regulile de citare și folosire a aparatului critic, cu intenția de a conferi volumului un caracter unitar atât din punct de vedere stilistic, cât și științific.

Motto:
I concetti possono essere dei buoni servitori, ma sono dei cattivi padroni
*(Francesco Orestano)**

CAPITOLUL I NOȚIUNI ȘI CATEGORII FUNDAMENTALE

Secțiunea 1

Motto:
Prescripția dreptului la acțiune (în sens material) este o cauză
legală de stingere a răspunderii civile
*(Gheorghe Beleiu)***

CONCEPTUL DE PRESCRIPȚIE EXTINCTIVĂ ÎN DREPTUL COMUN***

I. Noul Cod civil și prescripția extinctivă

A. PRESCRIPȚIA EXTINCTIVĂ ÎN NOUL COD CIVIL

1) Problema recodificării (dreptului) prescripției extinctive

1. Datele problemei

Instituția prescripției are o vechime pluriseculară, cu origini în dreptul roman (*infra*, nr. 26a), trecând apoi prin dreptul intermediar și ajungând în dreptul contemporan, însă, din păcate, în elementele sau aspectele sale esențiale, a rămas și astăzi o instituție juridică incertă, devenind totodată foarte complexă, iar pe alocuri insondabilă, astfel că este dificilă nu numai analiza ei, ci și interpretarea și aplicarea concretă a regulilor care compun regimul său juridic.

Tradițional, prescripția, ca instituție juridică, îmbracă două forme: prescripția achizitivă (uzucapiunea) și prescripția extinctivă (liberatorie).

* Fr. Orestano, *Opera omnia*, Padova, 1962, IV 2, 21, LII.

** Gh. Beleiu, *Natura juridică a prescripției extinctive*, III, în SCJ nr. 4/1985, p. 340.

*** Studiu nou, dedicat problematicii conceptului de prescripție extinctivă în lumina Noului Cod civil.

La acestea se adaugă ceea ce se cheamă „decădere” (sau forcluziune, caducitate sau chiar perimare), ca stingere sau pierdere a unui drept subiectiv neexercitat (sau nevalorificat în justiție) în termenul stabilit de lege (sau chiar de către părți).

În cele trei cazuri, timpul¹ este elementul cheie adjuvant, servind fie la dobândirea, achiziționarea unui drept, fie la stingerea, la pierderea lui.

Instituție utilă, dar controversată, cum vom vedea curând (*infra*, nr. 18, 21, 22), prescripția extinctivă, ca și uzucapiunea (*infra*, nr. 27), de altfel, a fost una dintre provocările majore ale actualei recodificări civile. Într-adevăr, după cum se știe și am arătat cu alte ocazii, alături de alte materii, regimul general al prescripției extinctive a fost revăzut (și substanțial îmbunătățit) prin reforma dreptului privat român², operată prin cele două coduri civile, Noul Cod civil (2009) și Noul Cod de procedură civilă (2010), care au reprezentat un moment important în dezvoltarea și evoluția dreptului comun aplicabil în România.

In concreto, redactorii noilor coduri au optat pentru reglementarea separată a celor două prescripții, dat fiind faptul că prescripția extinctivă (numită și „liberatorie”) are un domeniu de acțiune mult mai vast decât acela al uzucapiunii (numită și „prescripția achizitivă”), de vreme ce prescripția vizează, de regulă, nu doar drepturile de creanță, ci și alte drepturi patrimoniale (drepturile reale, drepturile secundare, zise și «potestative» etc.), dar chiar și drepturile nepatrimoniale (ex., drepturile de familie), pe de-o parte, iar pe de altă parte și în mod decisiv, am putea spune, obiectul prescripției nu este dreptul subiectiv primar, ci dreptul subiectiv secundar, respectiv dreptul la acțiune în sens

¹ Timpul, trebuie amintit, nu este, aici, decât una dintre condițiile constitutive ale unor fapte juridice complexe, iar nu faptul juridic însuși: *tempus non est modus constituendi vel dissolvendi iuris* (L. Diez-Picazo y Ponce de León, *En torno al concepto de la prescripción*, în *Anuario de derecho civil*, 1963, p. 978). În sensul că, în genere, „timpul nu este o categorie juridică, ci un fenomen neutru, în care operează juridicitatea”, v., *recentius*, E. del Prato, *Introduzione*, ad *Incontro di studio su diritti e tempo* (5 novembre 2021), presso il Dipartimento di Scienze Giuridiche della Sapienza Università di Roma, în *Rivista per le scienze giuridiche* nr. 12/2021, p. 183. Cu privire la valențele în drept ale «timpului juridic», v. I. Deleanu, *Determinările timpului juridic – ca varietatea timpului social-uman*, în *SUBB* nr. 2/1989, pp. 10-30. Adde O. Căpățină, *Caracteristici ale timpului juridic*, în *RRDP* nr. 4/2007, pp. 11-17. Pentru relația timp (dată calendaristică, durată/interval de timp finit/infini) și experiența juridică, v. și: L. Bagolini, *Tempo obiettivato, tempo coscienziale e durata nell'esperienza giuridica*, în *Rivista internazionale di filosofia del diritto* nr. 1/1981, p. 83 *sqq.*; S. Cotta, *Diritto e tempo. Linee di una interpretazione fenomenologica*, *ibidem*, p. 119 *sqq.* În legătură cu timpul juridic – „timp construit” – și timpul prescripției extinctive – timp prin definiție „continuu și variabil”, iar nicidecum „continuu și uniform” –, v. J. Klein, *Le point de départ de la prescription*, thèse (préface Nicolas Molfessis), Economica, Paris, 2013, n° 13, pp. 2-3. În ceea ce privește relația dintre perpetuitatea drepturilor patrimoniale, imprescriptibilitatea drepturilor subiective și a acțiunilor și rolul decisiv al legiuitorului în utilizarea regimului imprescriptibilității ca instrument al organizării și păcii sociale, v. Th. Lamarche, *L'imprescriptibilité et le droit des biens*, în *RTD civ.* 2004, p. 403 *sqq.* Asupra raportului dreptului cu timpul, v. L. Mengoni, *Diritto e tempo*, în *Jus* 2, 1998, p. 635 *sqq.*

² Pentru amănunte privind recodificarea dreptului privat în Noul Cod civil (și Noul Cod de procedură civilă), v. M. Nicolae, *Introducere (Scurte considerații asupra Noului Cod civil)*, în *Codex Iuris Civilis*, t. I, *Noul Cod civil. Ediție critică*, Ed. Universul Juridic, București, 2012, nr. 3 *sqq.*, p. XXVI *sqq.*, iar cu privire la necesitatea recuperării eredității pierdute a dreptului civil, ținând seama de „trecerea” de la *ius proprium civitatis* la *ius commune civitatis*, v. Idem, *Argumentum. Pentru refondarea și recuperarea eredității pierdute a dreptului civil*, în M. Nicolae, „Drept civil. Teoria generală”, vol. I, „Teoria dreptului civil” (cit. în continuare: „M. Nicolae, *Teoria generală, I*”), Ed. Solomon, București, 2017, p. IX *sqq.*; Idem, *Dreptul civil între universalism și particularism. Pentru refondarea și recuperarea eredității pierdute a dreptului civil*, teză de abilitare, Universitatea din București, Facultatea de Drept, București, 2021.

material, adică, în alți termeni, raportul de constrângere, generat de încălcarea dreptului subiectiv primar ori a unui interes legitim recunoscut de lege, după caz.

Dar, odată cu acceptarea ideii de a fi readuse în Codul civil regulile generale privitoare la prescripția extinctivă, s-a pus însă o altă problemă, mai importantă, din punctul de vedere al (re)codificării propriu-zise, și anume dacă reglementarea anterioară cuprinsă în Decretul nr. 167/1958 privitor la prescripția extinctivă este suficientă ori este perimată sau, după caz, a devenit necorespunzătoare față de exigențele și necesitățile societății contemporane, astfel încât reîncorporarea în cod a instituției prescripției să fie nu doar pur formală ci, realmente, să atragă și veritabilă reformare a acesteia.

Într-adevăr, după cum am arătat pe larg cu alte ocazii³, Decretul nr. 167/1958 a fost construit pe baza unei concepții, după 1990, mai ales, depășită, în care normele privitoare la prescripția extinctivă sunt norme imperative, deoarece instituția prescripției este considerată o instituție de ordine publică, iar raporturile civile trebuie supuse unor reglementări diferite, după cum este vorba de raporturi stabilite „între organizațiile socialiste” [art. 3, 4, 10, 16 lit. a), art. 20] ori de raporturi stabilite între celelalte persoane fizice sau juridice⁴.

În afară de aceasta, întrucât prescripția este o instituție eminate și esențialmente de drept pozitiv, deci contrară dreptului natural (*rectius* justiției naturale)⁵, reglementarea acesteia a suscitat întotdeauna și suscită o serie de interogații care cu greu ar putea fi ignorate de un legiuitor responsabil care și-ar propune instituirea sau, după caz, reformarea unei astfel de instituții. În esență, după cum s-a remarcat în doctrină, este vorba de următoarele probleme de principiu⁶:

³ V. M. Nicolae, *Tratat de prescripție extinctivă* (cit. în continuare: „M. Nicolae, *Tratat*”), Ed. Universul Juridic, București, 2010, nr. 71 *sqq.*, p. 217 *sqq.*, spec. nr. 591, p. 1144; Idem, *Prescripția extinctivă*, teză (preață Corneliu Bîrsan) (cit. în continuare: „M. Nicolae, *Teză*”), Ed. Rosetti, București, 2004, nr. 54 *sqq.*, p. 123 *sqq.*

⁴ V. și Gh. Beleiu, *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*, ed. a XI-a, revăzută și adăugită de M. Nicolae, P. Trușcă (cit. în continuare: „Gh. Beleiu, *Introducere*”), Ed. Universul Juridic, București, 2007, nr. 184b, pp. 237-238.

⁵ Deoarece ajunge uneori să priveze pe titular de dreptul său, ducând, practic, la îmbogățirea altuia în detrimentul lui. Într-adevăr, dacă debitorul nu plătește și este liberat de obligație, creditorul va fi despuiat de bunul ori dreptul său.

⁶ M. Nicolae, *Tratat*, cit. *supra* [nota 3], nr. 591, pp. 1144-1145. Merită amintit și atrasă atenția că problematica prescripției, instituție eminate de drept pozitiv, este comună tuturor sistemelor juridice vestice, indiferent de apartenența lor specifică: romano-germanică sau de *common law*. V., de ex., pentru dreptul englez, N.H. Andrews, *Reform of Limitation of Actions: the quest for sound policy*, Cambridge Law Journal 589 (1998). Conform autorului, reforma prescripției extinctive (*limitation of actions*) comportă 4 probleme principale: durata prescripției, generalitatea sau nu a termenului de prescripție fixat, criteriul determinării începutului prescripției și înlăturarea efectului prescripției în cazul în care aplicarea acesteia s-ar dovedi ca inechitabilă.

“The English Law Commission’s Consultation Paper ‘Limitation of Actions’ is a long study of a complex subject. The subject has produced a large and detailed literature. Reform is necessary. The occasion of a Consultation Paper should stimulate both substantive and procedural lawyers to think deeply about how this subject, which is truly the gateway to justice, might be re-built. The paper on which might draw up new plans is, however, not blank. It seems clear that there must be a law of limitation. Secondly, it seems obvious that a limitation regime must prescribe a fixed period of time, probably measured in years, during which litigation must be commenced. There are four main areas for debate within that essential framework.

- (i) Prescripția trebuie sau nu să fie o instituție de aplicațiune generală? Un mod general de stingere a drepturilor subiective civile sau doar un mod special și limitat?
- (ii) Prescripția trebuie să fie de ordine publică sau de ordine privată? Ea trebuie să fie guvernată de norme imperative ori dispozitive (supletive)? Prin norme legale sau și prin norme convenționale?
- (iii) Prescripția stinge dreptul subiectiv material primar ori numai dreptul la acțiune (sau acțiunea civilă), *i.e.* dreptul subiectiv secundar? Obligația prescrisă este o obligație naturală ori pur morală, de conștiință? Plata făcută după împlinirea prescripției este o plată valabilă ori nedatorată și deci supusă restituirii?
- (iv) Este vorba de o instituție de drept substanțial ori procesual? Ea trebuie supusă legii fondului dreptului subiectiv sau, dimpotrivă, legii forului, *i.e.* legii instanței investite cu soluționarea litigiului civil?
- (v) Termenul general de prescripție trebuie să fie lung, mediu ori scurt? Trebuie să se aplice tuturor drepturilor și oricăror titulari ai acestora ori, dimpotrivă, numai anumitor drepturi sau anumitor titulari? În alți termeni, trebuie să existe sau nu termene speciale aplicabile anumitor drepturi subiective ori anumitor subiecte de drept?
- (vi) Prescripția trebuie să cuprindă un singur termen, *i.e.* să fie unică, sau, dimpotrivă, prescripția ordinară să fie dublată de o prescripție specială? Cu alte cuvinte, trebuie instituit un termen minim și altul maxim de prescripție, după cum el se calculează de la un moment subiectiv sau obiectiv, ori este suficient doar un termen de prescripție, importantă fiind stabilirea momentului de la care acesta începe să curgă?
- (vii) Prescripția trebuie să înceapă să curgă de la însăși data nașterii dreptului subiectiv, de la data încălcării lui sau de la o altă dată, ulterioară (sau chiar anterioară)?

First, there is the question, 'In general, how long should the limitation period be?'

Secondly, there is the question, 'Should the same period apply to all types of claims; if not, which types should receive special treatment?'

The third question is, 'What should be the starting-date for the effluxion of the relevant limitation period?' Here the choice is between the date when the cause of action first arises and the date when the prospective plaintiff either realises that there are material facts giving rise to a claim, or at least he has sufficient 'constructive' knowledge of those facts so that he can be reasonably expected to consult and inquire. The Law Commission calls this compound of actual and constructive knowledge the 'discoverability' starting-date. Finally, there is the question: 'Should the hand of «equity» continue to bend the limitation rules in deserving circumstances?' (N.H. Andrews, *op. cit.*, pp. 589-590).

Aceste probleme nu pot, desigur, lipsi de pe agenda oricărui legislator. Cu privire la modul de rezolvare, *de lege ferenda*, a acestor probleme în dreptul englez, v. Limitation Bill 2001, elaborat de Law Commission, prezidată de Robert Carnwath (disponibilă la adresa www.law.com.gov.uk), iar pentru o evaluare critică a acestei reforme încă așteptate, inclusiv prin comparație cu reforma franceză propusă de Ante-Proiectul Catala (2005), v. și J. Cartwright, *Réformer le droit de prescription français : une perspective anglaise*, in AA.VV., „Regards comparatistes sur l'Avant-Projet de réforme du droit des obligations et de la prescription” (sous la direction de John Cartwright, Stefan Vogenauer et Simon Whittaker), Société de Législation Comparée, Paris, 2010, *specialiter* pp. 397-412.

Comparativ, în dreptul italian, considerându-se cvasiunanim că prescripția extinctivă reglementată în Codul civil din 1942 este, astăzi, o instituție juridică perimată, cel puțin în parte, se apreciază, în termeni asemănători, că problematica actuală a acestei instituții venerabile comportă, *in genere*, aceleași interogații, dificultăți și provocări, impunându-se reformarea acesteia după modelul reformelor din Germania (2001) și Franța (2008) și al proiectelor europene de codificare a dreptului privat (Principiile dreptului european al contractelor Lando; DCFR etc.). V. referințele cit. *infra*, nota 50.

- (viii) Ea poate opera *ipso iure*, *ope iudicii* ori numai la cererea părții interesate? Prin efectul legii – în baza hotărârii organului de jurisdicție, instanța judecătorească ori arbitrală, după caz – ori, în sfârșit, doar la cererea celui îndreptățit (*ope exceptionis*)?
- (ix) Prescripția trebuie aplicată din oficiu ori invocată de partea interesată?
- (x) Renunțarea la prescripție este ori nu posibilă? Implică consolidarea raportului juridic inițial ori nașterea unui alt raport juridic, distinct de raportul juridic originar?
- (xi) Prescripția trebuie să fie singura cauză de stingere a dreptului subiectiv neexercitat într-un anumit termen sau, dimpotrivă, în anumite cazuri speciale, pot opera și alte mijloace specifice, precum decăderea din drept?
- (xii) Într-o astfel de optică, regimul decăderii ar trebui să fie distinct și autonom de cel al prescripției?

După cum am arătat cu alte ocazii⁷, o teorie generală și completă a prescripției extinctive, ca și o reglementare corespunzătoare a acestei (sub)instituții absolut necesare unui sistem juridic suplă și eficient trebuie să furnizeze răspunsuri la toate aceste întrebări (și la altele similare sau complementare ori, după caz, derivate sau implicite) și ceea ce este de remarcat și salutat deopotrivă este faptul că Noul Cod civil răspunde, în principiu, la toate aspectele (interogațiile) mai sus semnalate, însă fără a conserva soluțiile din vechea reglementare și nici a urma pe cele oferite de dreptul civil comparat⁸, inclusiv cele avansate de diferitele proiecte de reformă a prescripției extinctive elaborate în diverse state (ex.: Franța) ori propuse la nivel european⁹.

⁷ M. Nicolae, *Tratat*, cit. *supra* [nota 3], nr. 591, p. 1146.

⁸ Cu privire la utilitatea, chiar necesitatea consultării surselor de drept comparat, v. G. Rouhette, *Regard sur l'avant-projet de réforme du droit des obligations*, în *Revue des contrats* nr. 4/2007, pp. 1378-1379.

« Sans céder à l'autodénigrement, nous avons tiré profit de récents développements du droit des obligations en dehors de nos frontières, la Convention de Vienne sur la vente internationale de marchandises occupant à cet égard une place à part, puisqu'elle constitue le droit français de la vente internationale. On n'a pas ignoré la *Common Law* d'Angleterre ni celle des États-Unis. Des codifications récentes, de l'aire romaniste, nous avons retenu en particulier le Code civil portugais, le Nouveau Code civil Néerlandais, le Code civil du Québec et la réforme du droit allemand et la réforme du droit allemand des obligations. Mais surtout, nous avons fait notre miel des solutions des codifications privées du droit des contrats qui couvrent également de larges pans du droit des obligations: *Principes relatifs aux contrats du commerce international d'Unidroit*, *Principes du droit européen du contrat*, *Code européen des contrats*, ainsi que de celle des *Principes de droit européen de la responsabilité civile*, non pour les confronter à des concepts ou principes, réels ou supposés, du droit français, avec lesquels il leur faudrait cadrer, mais pour bénéficier de la sagesse qu'ils ont pu amasser au terme de longues années de réflexions et discussions comparatives. Le fait que, sur une question, ils présentent des vues concordantes serait un indice sûr que la solution proposée vaut *auctoritate rationis* » (G. Rouhette, *loc. cit. supra*).

Reamintim că metoda comparativă este și una dintre metodele principalele de înțelegere, interpretare și cunoaștere a dreptului, în general, și a dreptului civil, în particular. V. M. Nicolae, *Teoria generală*, I, cit. *supra* [nota 2], nr. 66, pp. 171-172.

⁹ Cu privire la principalele surse legislative, interne și externe, care au stat la baza noii reglementări a prescripției extinctive și a căror consultare este esențială pentru a înțelege filosofia noii reglementări, precum și răspunsurile legiuitorului român ori, dacă vrem, ale redactorilor Codului civil la problemele de mai sus, v. M. Nicolae, *Tratat*, cit. *supra* [nota 3], nr. 592, pp. 1146-1147.

2. Plan

Prezentul studiu, evident, nu își propune să facă vreun examen exhaustiv și critic al noului regim al prescripției extinctive din dreptul civil român, ci, după cum sugerează și titlul său, să cerceteze și să determine conceptul de prescripție extinctivă în lumina dreptului pozitiv în vigoare, *i.e.* al Noului Cod civil, spre a-l putea izola și opune conceptelor învecinate, cel de decădere, pe de-o parte, și acela de uzucapiune, pe de altă parte.

Cum prescripția extinctivă este un concept de drept pozitiv, deci relativ, este util să fie cercetat, credem, nu numai din perspectivă istorică (diacronică), dar și din perspectiva dreptului comparat (sincronică), evocând reglementarea acestei instituții atât în dreptul român, cât și în dreptul comparat (secțiunea I), înainte de a încerca conturarea conceptului „pur” de prescripție extinctivă în dreptul nostru comun (secțiunea a II-a), arătând și natura ei juridică specifică (mod de înlăturare a răspunderii civile, iar nicidecum simplă „sanctiune” civilă). *In fine*, în loc de concluzii, vom încerca, într-o scurtă sinteză, să arătăm trăsăturile specifice, definitorii, ale prescripției dreptului material la acțiunea condamnatorie și executorie în dreptul civil român în vigoare (secțiunea a III-a).

3. Limite

De lege lata, prescripția, în termenii art. 2.500 C. civ., stinge „dreptul material la acțiune”, iar nu dreptul subiectiv civil primar, legiuitorul definind, în premieră absolută, dreptul material la acțiune ca nefiind altceva decât „dreptul de a constrânge o persoană, cu ajutorul forței publice, să execute o anumită prestație, să respecte o anumită situație juridică sau să suporte orice altă sancțiune civilă, după caz” [art. 2.500 alin. (2) C. civ.], însă fără a specifica dacă acest drept este un element al dreptului subiectiv primar ori, dimpotrivă, este un drept distinct și (relativ) autonom de acest din urmă drept. Cum această chestiune, controversată sub imperiul fostului Decret nr. 167/1958 privitor la prescripția extinctivă, dar și pe terenul Noului Cod civil, a fost deja abordată cu alte ocazii, nu vom insista, aici, asupra ei redeschizând controversa, precizând doar că ne menținem opinia exprimată în sensul că dreptul material la acțiune este un drept subiectiv distinct de dreptul subiectiv substanțial primar (și, *a fortiori*, de dreptul procesual la acțiune)¹⁰,

¹⁰ În acest sens, v. M. Nicolae, *Drept civil. Teoria generală*, vol. II, *Teoria drepturilor subiective civile* (cit. în continuare: „M. Nicolae, *Teoria generală*, II”), Ed. Solomon, București, 2018, *specialiter* nr. 435 *sqq.*, p. 690 *sqq.*, împreună cu aparatul critic acolo citat; Idem, *Tratat*, cit. *supra* [nota 3], nr. 61, pp. 198-199; Idem, *Prescripția dreptului de a obține executarea silită în dreptul civil român*, în RRDP nr. 2/2015, pp. 122-126, și *infra*, în prezentul volum, pp. 127-200. În același sens, v. și Vl. Diaconiță, *Executarea silită în natură a obligațiilor contractuale în sistemul Codului civil român. Noțiunea și condițiile de drept comun* (prefață Valeriu Stoica), Ed. Universul Juridic, București, 2017, pp. 83-84, 86. *Contra*, în sensul că dreptul material la acțiune este un element (procesual) abstract al dreptului subiectiv civil, v., *principaliter*: V. Stoica, *Rezoluțiunea și rezilierea contractelor civile*, Ed. All, București, 1997, pp. 103-105; Idem, *Declarația unilaterală de rezoluțiune*, în *Dreptul nr. 8/2006*, pp. 60-61, iar pentru dezvoltări și accepțiunile posibile ale acestuia, Idem, *Dreptul material la acțiune în materia drepturilor reale*, în RRDP nr. 4/2018, p. 15 *sqq.* [unde se rețin trei accepțiuni ale „dreptului material la acțiune” – ansamblul elementelor de protecție juridică, internă, europeană și internațională, pe care dreptul obiectiv le conferă unui anumit drept subiectiv sau unei anumite categorii de drepturi subiective (i);

astfel că ar fi inutilă reluarea acestei dispute/polemici, cu atât mai mult cu cât nu s-ar vădi de niciun ajutor în conturarea conceptului „pur” de prescripție extinctivă. Într-adevăr, în optica legiuitorului nostru, prescripția afectează dreptul material la acțiune, atât și nimic mai mult, indiferent dacă este vorba de un element al dreptului subiectiv însuși sau de un drept distinct de acesta din urmă. Desigur, cum vom vedea (*infra*, nr. 16 *sqq.*), natura juridică a prescripției poate fi influențată de perspectiva asupra caracterului monist sau dualist al raportului obligațional sau, după caz, al raportului juridic primar sau secundar (raportul de răspundere civilă) implicat, *i.e.* afectat direct sau indirect de prescripție (stingerea efectivă a dreptului material la acțiune), însă nu de faptul că dreptul material la acțiune este sau nu un element component al însuși dreptului subiectiv primar.

2) Reglementarea prescripției extinctive în Noul Cod civil

4. *Sedes materiae*

Noul Cod civil reglementează prescripția extinctivă în Cartea a VI-a, „Despre prescripția extinctivă, decădere și calculul termenelor”, în art. 2.500-2.544, separat de uzucapiune (prescripția achizitivă), cum am semnalat deja.

Aceste texte cuprind reglementarea *generală*, de drept comun¹¹, a instituției, fiindcă dispoziții cu caracter special există în numeroase alte texte ale codului, pe care aici nu le vom mai aminti, deoarece nu numai că au fost deja evocate cu altă ocazie¹², dar ele nu sunt utile pentru tema care face obiectul studiului de față.

În afară de aceasta, mai trebuie amintit că norme privitoare la prescripția dreptului la acțiune există și în alte acte normative, care, în măsura în care vor fi păstrate de legea de

componenta procesuală a dreptului subiectiv, constând în posibilitatea abstractă de a pune în mișcare acțiunea civilă ori de câte ori dreptul subiectiv est încălcat (*ii*); posibilitatea care se naște în momentul în care dreptul subiectiv este efectiv încălcat (*iii*) – precizându-se totodată că „(n)umai în această a treia accepție s-ar putea considera că dreptul material la acțiune este separat și autonom de dreptul subiectiv, dar strâns legat de acesta, întrucât îi asigură realizarea” (*ibidem*, p. 33)]. V. și Cr. Paziuc, *Răspunderea contractuală și sistemul remediilor pentru neexecutarea obligațiilor contractuale*, în RRDP nr. 1/2015, pp. 192-194, iar pentru dezvoltări, Idem, *Răspunderea contractuală. O analiză juridică și economică* (prefață Corneliu Bîrsan), Ed. Universul Juridic, București, 2019, nr. 70-77, p. 227 *sqq.*; Idem, *Dreptul la acțiune și răspunderea contractuală*, în RRDP nr. 4/2018, pp. 78-86; adde R. Rizoiu, *Contractul de ipotecă în noul Cod civil*, Ed. Universul Juridic, București, 2015, nr. 95, pp. 183-184, nr. 128, pp. 357-358; Idem, *O fantomă bântuie Noul Cod civil. Acțiunea ipotecară*, în RRDP nr. 4/2018, pp. 255-256. Cu privire la problema existenței unui drept material la acțiune primar sau secundar, în materia nulității actului juridic, v. G.-Al. Ilie, *Dreptul la acțiunile având ca obiect nulitatea actului juridic*, în RRDP nr. 4/2018, pp. 174-182, iar pentru regimul așa-numitelor «drepturi materiale derivate la acțiune», v. R. Dincă, *Dreptul material derivat la acțiune*, *ibidem*, p. 471 *sqq.*

¹¹ Cu privire la rolul de drept comun al Noului Cod civil, v. art. 2 alin. (2) C. civ., iar pentru amănunte, v. M. Nicolae, *Noul Cod civil între dreptul comun și dreptul privat comun*, în AA.VV., „In honorem Corneliu Bîrsan”, Ed. Hamangiu & Revista Dreptul, București, 2013, p. 29 *sqq.* În legătură cu funcția de *ius commune* a dreptului civil, v. M. Nicolae, *Teoria generală*, I, cit. *supra* [nota 2], nr. 53 *sqq.*, p. 147 *sqq.* V. și M. Nicolae, *Dreptul comun al contractelor nenumite*, în AA.VV., *Contractele nenumite în afaceri* (ed. Lucian Bercea), Ed. Universul Juridic, București, 2017, p. 15 *sqq.*; Idem, *Dreptul comun al contractelor*, în AA.VV., „*Hic et nunc: Alexandru Athanasiu*”, Facultatea de drept, Centrul de drept social comparat, Ed. C.H. Beck, București, 2020, p. 148 *sqq.*

¹² V. M. Nicolae, *Teoria generală*, II, cit. *supra* [nota 10], nr. 471c-d, pp. 761-762; Idem, *Tratat*, cit. *supra* [nota 3], nr. 596a-b, pp. 1150-1151.